

результатів таких актів розслідування зняті завдяки нормативним приписам КПК 2012 року.

Але зберігається імовірність таких порушень під час застосування негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, на які вже звертав увагу ЄСПЛ:

– не достатнє обґрунтування щодо особливих обставин справи, зокрема, чому розслідування не могло бути проведене за допомогою інших менш суворих (інтрузивних) засобів (п. 113 рішення «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р.);

– не надання в повному обсязі для ознайомлення стороні захисту матеріалів проведення негласних слідчих (розшукових) дій (п. 33-39 рішення «Едвардс проти Сполученого Королівства» від 27.10.2004, п. 77 рішення «Леас проти Естонії» від 06.03.2012 р., п.п. 33-35 «Корелліс проти Кіпру», п. 161 рішення «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р., п. 45 рішення «Якуба проти України» від 19.02.2019).

Вважаємо, що цим питанням, не дивлячись на значний досвід застосування негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування злочинів, треба приділяти увагу як під час проведення відповідних занять на курсах спеціалізації для майбутніх керівників органів дізнання та дізнавачів, так і у їхній практичній діяльності.

Юсупов Володимир Васильович,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Черняховський Богдан Вікторович,

старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 (далі – Концепція) сформована на принципах багатовікових національних традицій правотворення і судівництва,

положеннях вітчизняного права, які пройшли перевірку часом та виправдані практикою, прогресивних інститутах правових систем держав Європейського Союзу й норм міжнародного права. Аналіз питання щодо розмежування кримінальних правопорушень на категорію злочинів і кримінальних проступків свідчить про позитивний досвід такого законодавчого урегулювання низки європейських держав як Федеративна Республіка Німеччина, Естонія, Латвія, Швейцарія, Угорщина та ін.

Розділом II «Зміст та напрями реформування кримінальної юстиції України» Концепції визначено, що введення інституту кримінальних проступків у доктрині кримінального та кримінального процесуального права України покликано забезпечити гуманізацію кримінального законодавства, обмежити сферу застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі, замінивши їх, наприклад, штрафними санкціями.

У продовження започаткованих напрямів 22 листопада 2018 року прийнято Закон України № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (далі – Закон). Згідно з положень Закону розмежування злочинів та кримінальних проступків здійснено на основі наступних критеріїв:

ступінь небезпеки та правові наслідки кримінально караного діяння для особи, суспільства і держави;

практика застосування кримінального та адміністративного законодавства;

міжнародний досвід захисту людини, суспільства і держави від злочинів та проступків.

Такий підхід законодавця відповідає принципам, висвітленим в Експертному висновку Венеціанської комісії (Страсбург, 2 листопада 2011 DG-I (2011) 16) щодо чинного на сьогодні Кримінального процесуального кодексу України. При цьому застосування інституту кримінальних проступків забезпечить реалізацію механізму швидкого розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості та, відповідно зменшить постійно зростаюче навантаження на слідчих органів досудового розслідування, сконцентрувавши їх діяльність на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

Так, серед передбачених Законом змін особливої уваги заслуговують фундаментальні особливості процедури здійснення кримінального провадження щодо кримінального проступку.

Особливостями початку досудового розслідування кримінального проступку є можливість до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань здійснювати: огляд місця події; відібрання пояснень (які є джерелом доказу); проведення медичного освідчення; отримання висновку спеціаліста і зняття

показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; вилучення знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [1]. Такий підхід обумовлений новою статтею 2981 «Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки» КПК України (у редакції Закону), яка передбачає, що процесуальними джерелами доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки також є пояснення осіб, результати медичного освідчування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису [1].

Важливим елементом оперативності роботи дізнавачів є положення Закону щодо строків затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. Зокрема, затримання здійснюється не більше як на три години з моменту доставлення до органу дізнання або шість годин з моменту фактичного затримання. У той же час при відмові виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинення опору, намагання залишити місце вчинення кримінального проступку чи під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконання законних вимог уповноваженої службової особи, затримання особи здійснюється на строк до сімдесяти двох годин. Або ж якщо особа перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим, уповноважена службова особа, за вчинення кримінального проступку уповноважена затримати таку особу на строк до двадцяти чотирьох годин.

Важливим для забезпечення прав особи на швидке розслідування є встановлення строків досудового розслідування кримінального проступку, які у відповідності до положень Закону передбачають закінчення такого розслідування протягом сімдесяти двох годин з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку (затримання особи в порядку передбаченому частиною 4 ст. 2982 КПК України). Однак, у випадках невизнання підозрюваним своєї вини, необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій чи учинення кримінального проступку неповнолітнім, строк розслідування складає до 20 діб. Винятком є досудове розслідування кримінального проступку протягом одного місяця, при заявленні особою клопотання про проведення експертизи, що обумовлене незгодою з результатами медичного освідчування або

висновком спеціаліста пред'явленими одночасно із врученням повідомлення про підозру.

Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні про проступок здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, у той же час існують винятки, визначені главою 25 КПК України, зокрема порядок направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства.

Так, у випадку встановлення під час дізнання достатніх відомостей, що особа вчинила злочин, дізнавач за погодженням з прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування з урахуванням підслідності. Аналогічний порядок передбачений і для досудового слідства – у разі встановлення, що особа вчинила кримінальний проступок при відсутності у її діях складу злочину, слідчий за погодженням з прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу дізнання з урахуванням підслідності. У даному випадку прокурор виносить постанову про перекваліфікацію кримінального правопорушення за відповідною статтею Кримінального кодексу України та вказує орган досудового слідства, до якого направляється кримінальне провадження.

Важливим є те, що процесуальні джерела доказів для кримінальних проступків не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину. Однак, за клопотанням прокурора, на підставі ухвали слідчого судді, пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису можуть бути визнані джерелами доказів у кримінальному провадженні про злочин.

З урахуванням зазначеного вище, констатуємо, що реалізація новітніх положень спрощення досудового розслідування потребує додаткового приведення розпорядчих актів Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України у відповідність до вимог Закону. У той же час одним із ключових аспектів запровадження інституту кримінальних проступків є укомплектування підрозділів дізнання кваліфікованим особовим складом, орієнтованим під час спеціальної підготовки на процесуальні особливості розслідування кримінальних проступків у чіткій відповідності до кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листоп. 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.